

12. Маначинский А. Геополитические изменения в Европе после «холодной войны» // Персонал. №3. – Киев: МАУП, 2000. - С.28-33.
13. Бжезинский З. Великая шахматная доска (Господство Америки и его геостратегические императивы) М.: Междунар. отношения, 1998. – С.12.
14. Плотинский Ю.М. Теоретические и эмпирические модели социальных процессов: Учебное пособие. М., 1998.
15. Парсонс Т. Система координат действия и общая теория систем действия: культура, личность и место социальных систем // Американская социологическая мысль. - М. - 1996. http://sociology.extrim.ru/t_p_1.htm
16. Бурдые П. Социология политики: Пер. с фр. Н.А. Шматко/Сост., общ. ред. и предисл. Н.А.Шматко./ --- М.: Socio-Logos, 1993.
17. Пелин А.В. Z – фактор и возможность профилактики межэтнических конфликтов // Міжетнічні відносини на Закарпатті: стан, тенденції і шляхи поліпшення. Матеріали науково-практичної конференції 19-20 січня 2001 року. Ужгород, Україна, 2001.- С.69-73
18. Окара А.Н. Заложники Центропы http://www.russ.ru/krug/kniga/20021224_okar.html
19. Аристов Ф.Ф. Литературное развитие Подкарпатской (угорской Руси). Книга подготовлена к изданию стараниями Т.Ф.Аристовой и С.В.Шарапова. - М.,1928-1995.
20. Соловьев С.М. История России с древнейших времен. Кн.10.- Т.19, 20. – М.,1963. – С.36.

Глобальна політика розглядається в контексті російсько-українських відносин. Методика дослідження спирається на методологію Толкотта Парсонса.

Global policy questions of Russian - Ukrainian intentions are looked thru the context. Exploration method leans on T. Parsonson methodology.

НОВИЙ ПОСІБНИК ІЗ ОСНОВ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Свого часу відомий політичний діяч минулого століття Уїнстон Черчилль висловився: “Навіть тоді, коли ми не цікавимося політикою, політика цікавиться нами”. На сучасному етапі українського державотворення це зауваження справедливе і доречне як ніколи. Періодично відбуваються політичні вибори, створюються та зникають політичні партії та громадські організації, з’являються та сходять із політичного небосхилу політичні лідери та еліти, групи інтересів і групи тиску, змінюються форми і типи політичної свідомості та культури.

Завдання політології (політичної науки) – дати систематизоване пояснення світу політики, передбачити хід подій та запропонувати альтернативи суспільно-політичного розвитку. Отже, навчаючись основам політології молоде покоління інтегрується до царини політичної дійсності України. Для цього вкрай важливим є підготовка навчальних підручників та посібників державною мовою.

Нещодавно у видавництві Ужгородського національного університету побачив світ **новий навчальний посібник “Основи політології”**. Автори є відомими українськими науковцями та педагогами УжНУ. Це – завідувач кафедру політології УжНУ, професор **Микола Вегеш** та старший викладач **Юрій Остапець**. Вони забезпечують викладання ряду спецкурсів для студентів спеціальності “Політологія”. Це такі курси як “Загальна теорія політики”, “Світовий процес і геополітика”, “Історія і теорія демократії”, “Партологія”, “Методика політичних досліджень”, “Політична соціологія” та ін. Отож, за роки викладання накопичили значний науковий та навчально-методичний потенціал. Саме це спонукало авторів узагальнити власний досвід.

На наш погляд, автори проявили занадто сором’язливий підхід, коли задекларували 422-сторінкову книжку як “навчально-методичний посібник”. Читачі, насамперед студентська молодь, зможуть ознайомитися із 17-ти темами, які презентують М.Вегеш та Ю.Остапець. Це – широкий спектр політологічної інформації, яка в основному узгоджується із навчальною програмою нормативного курсу “Основи політології”, що прийнята Міністерством освіти і науки України. Втім, неозброєним оком видно, що вона істотно доповнена потужним професорсько-викладацьким складом кафедри політології УжНУ.

Автори дають досить детальний огляд становлення політичної думки з часів Стародавнього Світу до наших днів (стор. 21-86). Читачі зможуть з’ясувати, чому політологія розвивалась насамперед в країнах Заходу і знаходиться фактично в “дитячому віці” в нашій державі. Можна детально ознайомитися із соціально-політичними концепціями Платона, Аристотеля, Марка Тулія Цицерона, Фоми Аквінського, Нікколо

Макіавеллі, Джона Локка, Шарля Луї Монтеск'є, Іммануїла Канта, Георга Гегеля. Автори представили процес зародження та еволюції провідних політичних доктрин та ідеологій (лібералізм та неолібералізм, консерватизм та неоконсерватизм, соціалізм, комунізм та соціал-демократія). Це заслуговує на особливу увагу. Адже багато людей є прихильниками тієї чи іншої ідеології, але зовсім не знайомі із витоками політичних доктрин, трансформацією ідеологій протягом історичного часу.

Новаторство авторів посібника і в тому, що вони дали досить повну інформацію про відомих представників сучасної світової політичної науки. Це – М.Доверже, Г.Алмонд, З.Бжезінський, С.Хантінгтон, Ф.Фукуяма. На жаль, не зроблено цього щодо сучасної політичної науки України. Автори завершили виклад історії розвитку української політичної науки характеристикою поглядів М.Драгоманова, В.Липинського та Д.Донцова. При перевиданні праці 6 тема посібника потребує значного доповнення. Звичайно, не можна порівняти українську політичну науку із західним аналогом. Втім, самі автори на стор. 17-18 відзначають, що станом на 1 січня 2003 р. ВАКом України затверджено 47 докторських та 261 кандидатських дисертацій політологічного профілю, діють ряд дослідницьких інституцій, видаються політологічні часописи. На нашу думку, настала черга в рамках навчальних посібників фактично рекламувати “український продукт” політичної науки.

Ми гадаємо, що саме такий підхід використано при написанні 12 теми посібника “Політичні вибори” (стор. 172-196). Із впевненістю можемо констатувати, що в жодному українському підручнику чи посібнику з політології немає такого добротного викладу проблематики політичних виборів. Ця тематика є предметом наукових пошуків одного із авторів Ю.Остапця. Тут представлений значний масив інформації щодо виборів в історії людства, основних принципів проведення та головних процедур виборчої кампанії. Дослідник викладає порівняльний аналіз виборчих систем сучасності і що найбільш важливо – детальний аналіз формування виборчої системи України.

Подібну оригінальність представляє тема 11 “Політичні партії та партійні системи. Громадські організації та рухи” (стор. 142-171). Увагу привертає проблематика становлення партійної системи України, участь політичних партій у виборчому процесі 1998 та 2002 рр. Читачі можуть пригадати недавні політичні баталії, які розгорнули потужні блоки “За єдину Україну”, “Наша Україна”, СДПУ (о), блок Ю.Тимошенко, СПУ та КПУ. Заслуговує на увагу ідея авторів ілюстрації результатів виборів до Верховної Ради України у формі таблиць (стор. 323-324). Можна погодитися із висновком авторів, що “в Україні відсутній реальний політичний механізм їх (виборів – М.З.) втілення в життя” (стор. 167). Адже і нині триває політичне протистояння з приводу реформування

виборчої системи України. Отже, матеріал посібника має не тільки інформативний характер, але і спонукає читача до повсякденного зацікавлення політичним життям України.

Повторимось ще раз. В жодному підручнику або посібнику із політології немає такого комплексного висвітлення проблематики світового політичного процесу та системи міжнародних відносин, і найголовніше, геополітичної проблематики. Це – заслуга іншого автора, М.Вегеша, який читає спецкурси для студентів-політологів на відповідну цікаву сучасну тематику. Теми 16 та 17 (стор. 238-315) присвячені проблематиці міжнародних відносин та діяльності міжнародних організацій, міжнародному тероризму, категоріям та законам геополітики, основним концепціям класиків геополітики. Тут надзвичайно деталізовані ідеї Фрідріха Ратцеля, Карла Хаусхофера, Хелфорда Макіндера, Рудольфа Челлена, Алфреда Мехена, Ніколаса Спайкмена (стор. 284-315).

Насамперед, студентській молоді адресували автори систематизований виклад проблематики політичної системи суспільства. Безперечно, що треба погодитися із думкою авторів щодо пріоритетності використання викладачами політології типології політичних систем американського політолога Г.Алмонда (стор. 99). Відомий дослідник виділив англо-американську, континентально-європейську, доіндустріальну та тоталітарну системи. Догматизований поділ політичних систем на командні, змагальні та соціопримирливі, який використовувався на початку 90-х рр. в українській політології є застарілим і непрактичним.

Класичним і вдало проілюстрованим прикладами є виклад авторами сутності держави, форм державного устрою та державного правління, типології політичних режимів (стор. 103-131). Автори чітко подають ознаки тоталітарного, авторитарного та демократичного режимів, з'ясовують різновиди тоталітаризму і авторитаризму. В контексті розбудови плюралістичного суспільства, демократії в Україні нагальними є теми “Громадянське суспільство” та “Демократія: витоки, сутність та перспективи розвитку” (стор. 132-141, 197-210). Ознайомлюючись із змістом останньої теми можна відкрити багатоманіття історичних форм та емпіричних моделей демократії. Це сприяє подаланню стереотипів на кшталт: “демократія, все дозволено!” Автори звертають увагу на еволюцію форм демократії (первіснообщинна, військова, антична, ліберальна), дають аналіз дослідницьким ідеальним моделям демократії (колективістські, плюралістичні та партиципаторні моделі, консенсусна модель А.Лейпхарта, теорія “поліархії” Р.Даля, елітарна теорія демократії). Важливий аспект, який не оминули автори посібника – проблематика політичного переходу до демократії.

Інтерес викликає тема 15 “Соціально-етнічні спільності й етнополітика” (стор. 225-237). Автори лаконічно вдало висвітлили сучасні теорії та типології націй та націоналізму. На наш погляд, подаючи

плюралізм типологій автори прищеплюватимуть студентам альтернативні точки зору щодо делікатної проблеми етнонаціонального життя. Донедавна “на розсуд” студентів презентувалась тільки єдино правильна вульгаризована марксистська концепція нації та націоналізму. Наразі вони можуть оцінити плюси і мінуси примордіальної, інструменталістської, конструктивістської, синтезних концепцій переважно західних дослідників (Е.Сміт, Е.Гелнер, Б.Андерсон, Е.Гобсбаум та ін.).

Новаторство проявили автори посібника і висвітлюючи матеріал теми 14 “Духовне життя і політика” (стор. 211-224). По-перше, такий підхід не зустрічається в інших посібниках. По-друге, згрупований матеріал дає змогу студентові краще осмислити комплексну проблематику взаємодії політики і релігії, політики і моралі, політики і окремої особи, збагнути структуру політичної свідомості, суть та функції політичної культури. На жаль, автори випустили аспект взаємодії політики і засобів масової інформації, що надзвичайно актуально на сучасному етапі. При перевиданні праці доповнення потребує також висвітлення проблематики політичного лідерства та політичних еліт, політичного прогнозування. Також варто дати аналіз політичним доктринам фашизму та неофашизму, ісламського фундаменталізму, фемінізму та енвайронменталізму.

Однак, виданий посібник заслуговує на значну більшу похвалу, ніж критику. Висвітливши багатий фактичний матеріал автори подали навчальну програму з курсу “Основи політології”, основну та додаткову літературу (стор. 325-418). Безумовно, це стане у нагоді студентам, які опановуватимуть курс політології.

Як бачимо, автори нового посібника М.Вегеш та Ю.Остапеч впевнено долають стереотипи наукової периферійності регіонів України. “Основи політології” – цьому яскравий приклад. Та навіть більше. Цього ж року побачило світ навчально-методичне видання науковців під назвою “Як писати наукову роботу”, малий енциклопедичний словник М.Вегеша “Західна геополітика в іменах”, монографії “Зарубіжні футурологічні концепції на межі тисячоліть: порівняльний аналіз” (у співавторстві з М.Щадеєм) та “Національно-визвольні змагання українців Східної Галичини і Закарпаття в 1918-1950 рр. ХХ ст.” (у співавторстві з Н.Греченюк). Ю.Остапеч підготував дослідження закарпатських регіональних особливостей політичних виборів 1998, 2002 рр., представлене на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Такий плідний політологічний “науковий врожай 2003 р.” М.Вегеша та Ю.Остапця потрібно тільки щиро вітати, а колегам – брати приклад!

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕТНОПОЛІТИКИ У РЕГУЛЮВАННІ ЖИТТЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Європейський континент насправді став єдиним домом для значної більшості держав, що розташувалися на його території. Однак майбутнє гостро поставило питання збереження культурної своєрідності не тільки значних за чисельністю націй, але й малих етнічних груп. В етнічному плані європейці належать до двохсот великих і малих груп. Лише незначна кількість держав наблизилася до розв'язання проблеми національних меншин, прийняла і ратифікувала у себе в повному обсязі нормативно-правові акти, які стосуються гарантування і захисту прав національних меншин. У публікації розглядаються окремі правові аспекти й принципи захисту етнічних меншин.

“Старий континент” на сьогодні став насправді єдиним європейським домом для значної більшості держав, що розташувалися на його території, але інтегроване майбутнє, до якого вони активно наблизилися, гостро поставило питання збереження культурної своєрідності не тільки великих за чисельністю націй, але й малих етногруп. Останні мають демонструвати культурно-духовне розмаїття Європи, її демократизм по відношенню до любого суб'єкту інтегрованого загального, а головне, уникати можливої міжетнічної конфронтації. Сьогодні у Європі проживає приблизно 100 млн. людей, що складають одну восьму від всіх мешканців континенту. В етнічному плані вони належать до двохсот етнічних великих та малих груп. Лише незначна кількість європейських держав наблизилася до вирішення проблеми національних меншин або прийняла та ратифікувала у себе в повному обсязі нормативно-правові акти, що стосуються гарантування та захисту прав національних меншин.

У даній статті автор ставить перед собою завдання розглянути окремі правові положення, які регулюють життя національних меншин, і головне, спробувати привнести в існуючу наукову теорію та практику авторську думку, в якій зроблена спроба не стільки розв'язати проблему русин, скільки доповнити існуючий науковий спір певними нормативно-правовими аргументами. При цьому автор, насамперед з точки зору своєї незначної обізнаності по даному питанню, залишає право висновків за науковою елітою, яка вже на протязі декількох десятиліть ламає творчі списи та втілює в життя різні політичні методи, ідеологічні теорії та науковий талант у спробі розв'язати Гордеев вузол “русинства”...

Розглядати генезис правової системи щодо національних меншин необхідно, на нашу думку, не абстрагуючись від правових норм окремого індивідуума, а з позицій правового детермінізму, який передував модернізації погляду: від одиничного - особистого до загального - суспільного. Спробуємо узагальнити етнополітичний досвід, що впливає